Doğu Coğrafya Dergisi

Eylül - 2005
Yıl: 10 Sayı: 14

Eastern Geographical Review

September - 2005
Volume: 10 Numbers: 14

14

ÇİZGİ KİTABEVİ
Cizgi Publishing House

YATAĞAN KASABASINDA (DENİZLİ-SERİNHİSAR) EV TİPİ İMALAT SANAYİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Doç. Dr. Halil KOCA*
Arş. Görv. Bayram ÇETİN*

Özet:

Fabrikasyon üretimin başlamasıyla eski önemlerini kaybeden atölye ve ev tipi imalat, birçok alanda varlığını sürdürmektedir. Ülke ekonomisinde önemli payları bulunan bu üretim şekline, birçok yerde ve farklı üretim alanlarında rastlamak mümkündür. İşte, çalışma konumuzu oluşturan Yatağan kasabasındaki çeşitli el aletleri imalatına dayanan ev tipi imalat da bu konudaki tipik örneklerden biridir.

Başlangıcı, silah üretimiyle, 1200'lü yıllara dayanan ve bugün el aletleri üretimiyle varlığını sürdüren Yatağan'daki sanayi faaliyeti, ev tipi imalatın gelişmiş şekline örnek oluşturmaktadır. Günümüzde yaklaşık 300 işletmenin faaliyet gösterdiği Yatağan'da, meskenlere bitişik imalathanelerde, yani atölyelerde, geleneksel yöntemlerle, başta bıçak olmak üzere 174 çeşit el aleti üretilmektedir. Mevcut işgücünün genellikle aile bireylerinden meydana geldiği bu imalathanelerde, yılda yaklaşık 3 milyon adet çeşitli el aleti üretimi yapılmaktadır.

Yatağan'daki işletmeleri, ***kobi (küçük ve orta ölçekli işletmeler)*** *kapsamında değerlendirmek güç olmasına karşın KOSGEB'le işbirliği içersindedir.Geliştirilmesi için önünde birçok engelin yer aldığı Yatağan'daki ev tipi imalat sanayinin varlığının devam ettirilebilmesi, birçok alanda yapılacak yeniliklere bağlıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Yatağan, El aletleri, Kılıç, Bıçak, KOBİ, Denizli, Türkiye*

* *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi A.B.D.*

Abstract

Having lost its past significance with the start of mass-production, workshop and in-house manufacturing survives in many respects as regards this form of production. In-house manufacturing, which has signifiance for the country's economy is possible to run across this form of manufacturing in respects and many fields of production. In-house manufacturing to consist of various hand tools manufacturing in Yatagan, which us reseach subject is one typical many example in this field.

Dating back to 1200 s, and surviving today with the production of hand tools, the industrial activity in Yatagan is an example of an advenced form of in-house manufacturiy with 300 companies in production, Yatağan has places of production next to houses in which 174 kinds of hand tools – primarily knives-with method traditional- are manufactured. Approximately 3 millon hand tolls are manufactured per year in this kind of places of manufacture personnel of which generally consist of family members.

Although the companies in Yatağan are'nt categorised as K.O.B.İ, they are cooperation with KOSGEB. Today, faced with obstacles on the way, in-house manufacturing has to go throungh renovation in many respects in order to survive.

***Key Words**: Yatagan, hand tools, sword, knive, KOBI, Denizli, Turkey.*

YATAĞAN KASABASINDA (DENİZLİ-SERİNHİSAR) EV TİPİ İMALAT SANAYİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Geographical features of in-house manufacturing in Yatağan Town (Denizli-Serinhisar)

GİRİŞ

Yatağan ismi, ilk anda Muğla'ya bağlı, linyit yatakları ve termik santraliyle ön plana çıkmış ilçeyi akıllara getirmektedir. Bu çalışmada, Denizli'nin Serinhisar İlçesine bağlı ve belediye örgütüne sahip Yatağan Kasabası'ndaki ev tipi imalat sanayi incelenmiştir. Denizli, eskiden beri başta dokuma olmak üzere, ev ve atölye tipi üretimin yoğunluk kazandığı bir ildir. Son yıllarda tekstil sanayinde önemli gelişmeler kaydeden bu ildeki sanayileşmede, kuşkusuz yıllardan beri süregelen ev ve atölye tipi imalatın yeri büyüktür (Mutluer, 1995, s10-20). Bu çalışmada, Denizli sanayinin adeta lokomotifi olan tekstil sanayinden farklı olarak bıçak ve el aletleri üretimi yapan Yatağan'daki ev tipi imalat sanayi incelenmiştir.

Yatağan'da, temelleri yerleşmenin tarihi geçmişine dayanan ve bugün ev tipi imalat olarak önem kazanmış, bıçakçılık ve el aletleri imalatı en önemli ekonomik faaliyettir. Osmanlı ordusuna başta kesici silahlar olmak üzere, İstanbul'un fethi ve kurtuluş savaşı sırasında barut üretmiş ve günümüzde de, bıçak ve diğer el aletlerinin üretimiyle işlevini devam ettiren bir sanayi faaliyetini bünyesinde barındıran Yatağan, gerek sanayi coğrafyası gerekse tarihi coğrafya açısından ilgi çekici özelliklere sahiptir.

Yatağan, Akdeniz Bölgesiyle Ege Bölgesi sınırında, kuzey-güney yönünde uzanan Acıpayam Ovası (900 m.)'nın kuzeyinde yer alır (Şekil 1). Akdeniz Bölgesi sınırları içersinde olmakla beraber iki bölge arasındaki geçiş kuşağında bulunan Yatağan, Denizli'ye 42 km. Serinhisar'a 9 km. uzaklıktadır. Kasaba, Acıpayam Ovasını kuzey ve kuzey-doğu yönünden çevreleyen Honaz Dağı (2571 m.) ile Eşler Dağı'nın kuzey-batı uzantıları olan Çal Dağı'nın birleştiği güney-batı eteklerinde kurulmuştur (Şekil 1).

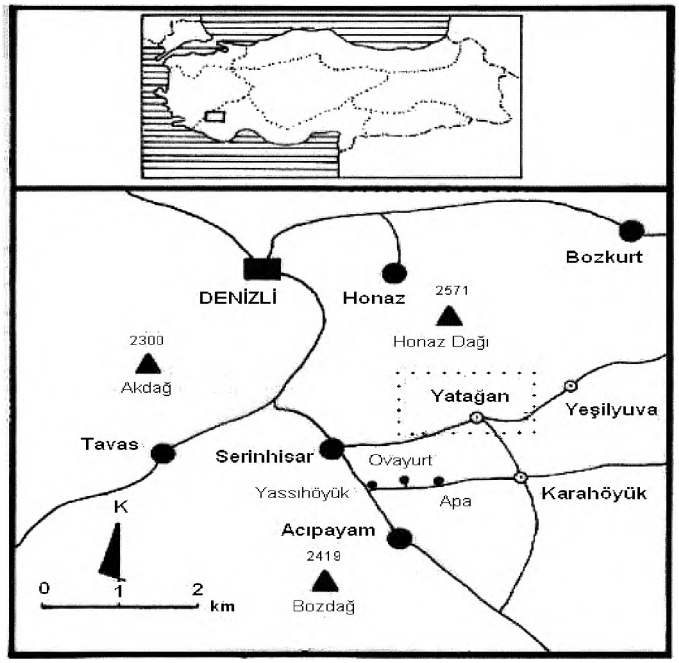

Şekil 1: Yatağan ve çevresinin lokasyon haritası

Acıpayam Ovası ve çevresi 11. yy'dan 13.yy'a kadar buraya gelen Türkler ile Bizanslılar arasında sık sık el değiştiren bir garnizon konumunda kalmıştır. Bu yörenin Türk ülkesine katılışı Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev'in 2. saltanatında, bir tampon beylik aracılığıyla olmuştur (Baykara,1969:24). Antik döneme ait önemli bir yerleşimi işaret eden kalıntının bulunmadığı Yatağan ve çevresinde Türk iskanının başlaması, muhakkak ki 12. yüzyılın ikinci yarısından sonradır. Yatağan ve çevresinin Osmanlılara geçişi ise 1429'lara rastlar (Baykara, 1984, s,21,44).

Yatağan adının, gerek silah[1] ve gerekse yerleşim yeri adı olarak tam kaynağını belirlemek çok zordur. Bu konuda tarihi kaynaklarda çeşitli

[1] **YATAĞAN:** Kılıç ile bıçak arasında kılıç benzeri ve tamamen doğulu özellik gösteren kesici ve delici silahtır. Osmanlı ordusunda genellikle piyade sınıfı olarak bilinen yeniçeriler ve denizci askerler olan leventler tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. **PALA:** XVIII. Yüzyıldan itibaren kılıçlarda yeni bir form olarak ortaya çıkmıştır. Namlusunun kısa, enli ve uca doğru genişleyerek sonuçlanan silaha verilen isimdir.

rivayetlere dayanan açıklamalara rastlanmaktadır. Bunlardan birinde Yatağan Kasabası'nın isminin, bir şahıs adından geldiği belirtilmektedir (Baykara, 1984, s,5-73-109). Selçuklu komutanlarından ve aynı zamanda Yatağan'ın kurucusu olarak düşünülen, Yatağan Baba namıyla maruf Osman Bey'in adının konulduğu ve fetihten sonra, *tımar* olarak Yatağan Baba'ya verildiği belirtilmektedir. Aynı kaynakta Yatağan isminin; üretilen kılıçtan geldiği (konulduğu kın içersinde yatık bir şekilde durmasından dolayı) gibi bir rivayetten de bahsedilmektedir (Baykara, 1984, s,5-73-109). Buna karşın, yörede önemli araştırmalar yapan BAYKARA ilk değinilen açıklama üzerinde daha fazla durmaktadır. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde Yatağan, *namlusu kavisli, iki yanı da kesici, bir tür uzun savaş bıçağı* olarak tanımlanırken (T.D.K., Türkçe Sözlük, cilt,2 s,2408), Türk Dil Kurumu derleme sözlüğünde ise Yatağan; *çok yatan, çok uyuyan tembel* anlamındadır (T.D.K., Derleme Sözlüğü sayı,211/11 s,4198).

Yatağan, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 4369 nüfusa ve belediye örgütüne sahip bir köy yerleşmesidir (D.İ.E., 2000). Ekonomik hayat temelde, bıçak ve diğer el aletleri üretiminin yapıldığı, ev tipi sanayi faaliyetine dayanmaktadır. İmalathaneler genellikle meskenlerin yanında hatta bitişik bir şekilde bulundukları ve hane halkı dışında işgücü çalıştırılmadığı (birkaç imalathane hariç) için ev tipi imalat olarak değerlendirilmiştir. Bıçak ve el aletleri üretimi yanında kemikten tarak yapımı, leblebicilik (günümüzde Serinhisar İlçesinde daha yoğun olarak yapılmaktadır) ve dokumacılık gibi el zanaatlarına dayanan diğer ekonomik faaliyetler de mevcuttur. Bu faaliyetlerin dışında, ülkemiz kırsal yerleşmelerinde hakim ekonomik faaliyet olan tarım ve hayvancılık da Yatağan'da geçim kaynakları arasında yer alır.

Bu çalışmada, temelinde sanayinin ana kuruluş şartlarından nitelikli iş gücüne, bilgi birikimine dayanan ve tarihte önemli bir misyonu üstlenmiş, ev tipi imalat sanayi faaliyetinin ortaya çıkışı, gelişimi ve bugünkü işleyişi ele alınmıştır. Mevcut sorunlar, çözüm önerileriyle ele alınarak bu faaliyetin geleceğine yön verilmeye çalışılmıştır. Doğal olarak bu çalışmada günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş el zanaatlarının meydana getirdiği bir ev

tipi imalat sanayi örneğinin coğrafi bakış açısıyla değerlendirilmesi de amaçlanmıştır. Böyle bir faaliyette sermayenin yeri, hammadde temini ve günümüz serbest piyasa ekonomisinin rekabete dayalı mekanizmasına uyum sağlayıp sağlayamadığı gibi sorulara da cevap aranmıştır.

1. Yatağan'da Bıçakçılık ve El Aletleri İmalat Sanayinin Kuruluş Şartı ve Kuruluş Yeri Özellikleri

Modern sanayinin ana kuruluş şartları göz önüne alındığında, nitelikli iş gücü ve yakın çevredeki karaçam ormanları gibi potansiyel özellikleri dışında, Yatağan'daki sanayi faaliyetinin bugün ulaşmış olduğu seviyeyi açıklamak gerçekten güç görünmektedir. Yatağan'daki bıçakçılık ve el aletleri sanayi faaliyetlerinin kuruluşu ve gelişmesi tarihi sebeplerle açıklanabilir. Gerçekten de Yatağan'ın Türkler tarafından yerleşim yeri olarak seçildiği 11. yy ile 13. yy. arasındaki dönemin şartları, toplumun ihtiyaçları ve en önemlisi de buraya yerleşen Türk boylarının bu faaliyeti, zanaat olarak icra ediyor olmaları ev tipi imalatın gelişme sebepleri olarak gösterilebilir. Başka bir ifadeyle bu sanayi faaliyetinin ortaya çıkması ve gelişmesinde, hammadde kaynağının etkisi bulunmamaktadır. Yöredeki ev tipi imalatın ortaya çıkması ve gelişmesinde, buraya göç eden Türkmen aşiretlerinin sahip olduğu nitelikli insan kaynakları, geçim yöntemleri ve o dönem nüfusunun ihtiyaçları gibi çoğunlukla beşeri şartlar etkili olmuştur. Yörede bulunan meşe ve karaçam ormanlarından elde edilen odun kömürünün enerji kaynağı olarak kullanılması, bu sanayi faaliyetinin gelişmesini destekleyen en önemli doğal faktör olarak kabul edilebilir. Günümüzde de kullanılan bu doğal kaynak, sanayi faaliyetini ortaya çıkaran ana faktörlerden değil, destekleyen tali bir faktördür. Günümüzde herhangi bir sanayi faaliyetinin kuruluşu için gerekli olan başta sermaye olmak üzere hammadde, pazar, enerji ve işgücü gibi şartlar önem taşırken, Yatağan'da, temelinde sadece nitelikli iş gücünün yer aldığı bir imalat sanayi ortaya çıkmıştır. Tarihi kaynaklardan anlaşıldığına göre; *Serbest Uc bölgesi*nde konar göçer yaşayan Türkmenler, Selçuklu ülkesinin batı sınırını muhafaza ile görevli idiler. Türkmenler, mevsim özelliklerine göre sürüleriyle kah

Bizans'a ait Ege kıyılarına kah Selçuklu ülkesinin iç bölgelerine giderlerdi. Ancak 1211 Alaşehir savaşından sonra, Türklerle Bizans arasında yarım asır kadar süren bir dostluk devresi başladığından Türk-Bizans sınırı nispi bir istikrar kazanmıştı. Bu sebeple, Bizans topraklarında yeteri kadar hareketli olamayan Türkmenler, sınır boyunca yerleşik hayata geçtiler. Türkmenlerin hayatını sadece akıncılıkla kazanmadıkları, kilim imal ve ticaretiyle de uğraştıkları bilinmektedir (Baykara,1969, s,29-30). 16. Yüzyıl kayıtlarında Ahilerin yerleşmiş olduğu Karaağaç (Acıpayam) ovasındaki bazı yerlerde günümüze kadar devam eden sanatların temeli, şüphesiz bu devirden kalmadır (Baykara,1969, s,29-30). Nitekim, meşhur Türk tipi yatağanlara da (kılıç) adını veren Yatağan'da silah, *debbağların piri* Ahi Evren'in üstadı Ahi Kaysar'ın adını taşıyan Kaysar (Yeşilyuva)'da deri, Sırçalık'da da çini imal ediliyordu (Baykara,1969, s,29-30)

Hatta tarihi kaynaklara göre, bu yerleşim birimine adını verdiği düşünülen Yatağan Baba namındaki Osman Bey'in aynı zamanda demircilik sanatını da bu yerleşim birimine getirdiği belirtilmektedir (Baykara, 1984, s, 109).

Ayrıca bu sanayi faaliyetinin çıkış yeri olan Yatağan Kasabası'nın doğal çevre özellikleri (demir yatakları yönüyle) de bu görüşü teyit etmektedir. M.T.A.'nın yapmış olduğu etütlere dayanan Denizli İl Maden Haritası'na göre Yatağan ve çevresinde demir yatağı bulunmamakla beraber (Denizli Buldan hariç, burası da işletilmiş ya da bugün işletilen bir yatak değildir), tarihi dönemlerde işletilmiş bir demir madeni yatağı da bulunmamaktadır. Bu konuda Yatağan'daki sanayi faaliyetini destekleyen tek doğal kaynak çevresindeki karaçam ormanlarıdır. Çünkü, geçmişte olduğu gibi günümüzde de karaçamdan elde edilen odun kömürü metale şekil vermek amacıyla enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır. Hammaddenin yakın çevrede bulunmayışı, *bu sanayi faaliyetini zorlayıcı başka çevre koşulları var mı?* sorusunu akla getirmektedir. Acıpayam Ovası ve çevresindeki dağlık sahanın tarım ve hayvancılık potansiyeli dikkate alındığında böyle bir doğal etmenin olmadığı anlaşılmaktadır. Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bu sanayi faaliyetinin ortaya

çıkmasının temel sebebi yöreye yerleşen Türk boylarındaki el zanaatı olarak da ifade edilen *usta iş gücünün* varlığıdır. Diğer taraftan, dönemin siyasi özellikleri ve yörenin sınır boyuna çok yakın olmasının hazırladığı pazar şartları ve enerji kaynağını oluşturan karaçam ormanları, Yatağan da böyle bir imalatın ortaya çıkışını teşvik etmiş olabilir. Köklü bir geçmişe ve bilgi birikimine sahip olması ve burada üretilen silahların 16.yy ile 19.yy arasında Osmanlı ordusunda kullanılması gibi nedenler bu faaliyeti bugünlere taşımıştır. Günümüzde Yatağan'daki ev tipi imalat sanayi faaliyetini ayakta tutan en önemli sebeplerin başında üretilen ürünlerin çeşitliliği ve bu ürünlerin günümüzde de kullanılıyor olması gelir. 19. yy'dan sonra kesici silahların üretiminin azalması üzerine üretim büyük bir oranda bıçak, makas ve tarım aletleri gibi malların üretimine yönelmiştir. Bu mallara yönelik olarak, yakın çevrenin iyi bir pazar özelliği gösteriyor olması ve yine yakın çevrede bu sahada üretim yapan başka rakiplerin olmaması geçmişte gelişimini desteklediği gibi günümüzde de varlığını sürdürmesinde son derece etkilidir.

2. Bıçakçılık ve El Aletleri İmalat Sanayinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Sanayinin kuruluş şartı bakımından temelinde sermaye ve hammadde gibi günümüzün ana şartlarından bazılarını barındırmayan Yatağan'da 11. ve 13. yy'lar arasında bu sanayi faaliyetinin ortaya çıkışı bilinmesine rağmen, o dönemdeki üretim miktarı hakkında fazla bir bilgi mevcut değildir. Fakat, o dönemin şartları, özellikle gerek Yatağan çevresi gerekse Anadolu'daki siyasi durum göz önünde bulundurulduğunda, geniş çaplı ticarete dayalı bir üretimin olamayacağı düşünülebilir. Daha çok, saldırılara karşı koyabilmek için kesici silahların ve günlük tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde kullanılacak el aletlerinin üretimi söz konusu olduğu gibi, üretilen bu malzemelerin satımının da, ya Yatağan içinde ya da yakın çevredeki yerleşim birimleriyle sınırlı olduğu, özellikle Yatağan'ın 5 km. güneyinde yer alan Karahöyük'te kurulan pazarda satıldığı bilinmektedir (Baykara, 1984, s,114). Aynı şekilde bu dönemde demir cevherinin ya da yarı mamul durumdaki demirin nereden elde edildiği kesin olarak bilinmemekle beraber, tarihi kaynaklarda dışarıdan getirildiği ve hatta o

dönemin ustalarının Yatağan *pala* ve *yatağanlarını* çivilerden yaptığına dair üstü kapalı bilgiler verilmektedir (Baykara, 1984, s,112). Aynı kaynağa göre; 1922'den sonra Afyon civarındaki Yunan tahkimatının demirlerinin Yunan demiri adıyla uzun süre kullanıldığı, yine Yatağan'ın 3 km. doğusunda yer alan Yeşilyuva (Kaysar) yerleşmesi yakınlarındaki krom madeni işletmesine ait dekovil raylarının sökülüp kullanıldığı (1922'den 1965'e, yani Ereğli demir çelik fabrikasının kurulup yassı mamuller üretmesine kadar), dört köşe İngiliz çeliğinin, dövülüp inceltilerek kullanıldığı bildirilmektedir (Baykara, 1984, s,112). Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında üretimde hurda demirin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Silah (pala, yatağan) ve bıçak imalatında, sap ve kın yapmak için kullanılan hammaddelerden boynuz ve ağaç, çevredeki salhanelerden ve ormanlardan temin edilirdi (Baykara, 1984, s, 112-114).

Bugün olduğu gibi babadan oğula aktarılan bu sanayi şeklinin 16. yy ile 19. yüzyıllar arasında gelişme kaydettiği tahmin edilmektedir. Özellikle kesici ve delici silahlar başta olmak üzere, günlük işlerde kullanılan birçok aletin üretildiği bilinmektedir. *Yatağan palası* ve *yatağan* (kılıç) denilen, kendine has şekilleriyle diğer kılıçlardan ayrılan bu silahların 16. yy'ın II. yarısından itibaren Osmanlı ordusunda kullanılmaya başlanması, (özellikle piyade sınıfı yeniçeriler ve leventler tarafından) Yatağan'daki bu sanayinin gelişme gösterdiğinin bir işaretidir[2] (Foto 1). Yatağan silahlarının Osmanlı ordusunda kullanılmasının 19. yy'a kadar sürmesi, bu yerleşmenin o dönemde bir derece bugünkü Kırıkkale silah fabrikasının işlevini üstlendiğinin göstergesidir. Bu üç yüz yıllık döneme ait, üretimin ne durumda olduğu kesin olarak bilinmese de, bugün Topkapı Müzesi'nde sergilenen, 1861-1876 yılları arasında tahtta kalan Sultan Abdulaziz'e ait Yatağan pala ve yatağanlarının olması, Yatağan silahlarının ünü ve Yatağan'daki üretimin niteliği hakkında az da olsa fikir vermektedir. Tarihi

[2] XVI. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ordusunda savaşların etkisiyle yeni bir silah kalıbı ortaya çıkmıştır (Yatağan). Osmanlı toprakları içinde yer alan Balkan ülkelerinde de yayılmış ve XVIII. Yüzyılın sonlarında Avusturya'daki gönüllü Sırp alayları tarafından da silah olarak kullanılmıştır. Hatta XIX. Yüzyılda Sırplar arasında ulusal bir nitelik haline gelmiştir.

kaynaklara göre; o dönemde Yatağan dışında, İstanbul, Bursa ve Filibe'de de bu türde silahların imalatı yapılmakta idi. Fakat silahların üzerlerindeki çeşitli süsleme ve yazılar (ustanın adı ve üretildiği yere dair) bu konuda ayırt edici özellik gösterir. O dönemde Yatağan palaları, yatağanları, kamaları ve bıçaklarının önemli alıcılarından biri de "Zeybek" ya da "Efe"lerdir (Foto 1) (Baykara, 1984, s, 102-103).

Foto 1: Osmanlı ordusunda da kullanılan, günümüzde ise daha çok hediyelik amaçla üretilen Yatağanlar (kılıçlar)

O dönemde Yatağan'da barut ve kılıç imalatının yanında çeşitli el aletlerinin de imal edildiği sanılmaktadır. Ancak, öyle anlaşılıyor ki Osmanlı Ordusunun büyük bir pazar oluşturması kılıç ve kama gibi silahların yapımını ön plana çıkartmış ya da en azından tarihi belgelerde bu silahlara daha fazla yer verilmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren ise kılıç yerine el maharetinin veya ustalığın ön plana çıktığı özel bıçak ve el aletleri imalatı daha çok önem kazanmıştır.

Bu dönemle ilgili bahsedilmesi gereken önemli bir başka husus da, günümüzde etkinliğini kaybetmiş olan, barut imalatıdır. Tarihî kaynaklar, İstanbul'un fethinde kullanılan barutun bir kısmının buradan gittiğini, yine Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ortaya çıkan efelerin, ayrıca

çevredeki avcıların barut ihtiyaçlarını buradan karşıladığını, son olarak da kurtuluş savaşında kullanıldığını bildirmektedir. Milli mücadele öncesi gizli yapılan bu imalatın, milli mücadele esnasında ihtiyacın artması üzerine açık olarak yapıldığı ve üretimin de arttığı işaret edilirken, Yatağan'ın batısındaki Derinçay Vadisi'nin bir barut imalathanesi şeklini aldığı bildirilmektedir (Baykara, 1984, s, 102-103). Barut imalatında hammadde olarak kullanılan güherçilenin Sarayköy'ün Sigama Köyü ve Alaşehir'den, kükürdün ise Keçiborlu'dan temin edildiği de aynı kaynakta belirtilmiştir (Baykara, 1984, s, 102-103).

3. Bıçak ve El Aletleri İmalatının Günümüzdeki Durumu

Sanayi devrimiyle, fabrika üretiminin ön plana çıkması, devrimin yaşandığı ülkelerde atölye ve ev tipi imalat diye adlandırılan üretim şeklinin yavaş yavaş etkinliğini yitirmesine sebep olmuştur. Günümüzde, küreselleşmeyle birlikte bu süreç daha bir ivme kazanmış, üretim ve ticarette dünya çapında etkili olan çok uluslu şirketler, baş rolü oynamaya başlamıştır. Diğer taraftan bu küçük çaplı üretim şekli, sanayileşmiş ülkelerde bile tamamen ortadan kalkmamış ve hatta, ekonomik krizlerden daha az etkilenmeleri, ucuz işçilik ve vergi kolaylığı gibi sebeplerden dolayı bazı mamul maddelerin üretiminde daha cazip hale gelmişlerdir. Bu bağlamda, ülkemizde Cumhuriyet öncesinde, ekonomide önemli bir yere sahip olan küçük işletmeler, büyük şirketlerin ve fabrikaların ortaya çıkmasına karşın bugün de ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip görünmektedirler. Ülkemizde bugün, Yatağan'da olduğu gibi bıçakçılık üzerine üretim faaliyetini devam ettiren yerler bulunmaktadır. İmalatın evde yapıldığı Trabzon'un Sürmene İlçesi, Yatağan'a benzemesi yönüyle dikkat çekerken, atölyelerde yapılan imalata başta Bursa olmak üzere Kastamonu Tosya, Afyon, Balıkesir ve Ankara tipik örnek oluşturmaktadır. Bursa ve Sürmene hariç diğerlerinde faaliyet yok olma safhasına gelmiştir. Kuşkusuz buna en iyi örneklerden biri de Malatya'dır (Bıçakçı, 1963). Burada, şu hususu belirtmek de yerinde olacaktır; Ülkemizdeki bıçakçılık zanaatı üzerine araştırma yapan BIÇAKÇI'ya göre, Ankara'ya bıçakçılığın Edremit ve Yatağan'dan getirildiği, diğer bir ifadeyle bu yerlerden gelen

zanaatkarların bu mesleği öğrettikleri belirtilmektedir (Bıçakçı, 1963). Bu ifadeden Yatağan'daki bıçak ve el aletleri imalatının köklü bir geçmişe ve iyi bir bilgi birikimine sahip olduğu sonucuna ulaşmak hiçte zor değildir. Zaten günümüze kadar ulaşabilmesinin en önemli sebeplerinden biri de budur.

Günümüzde, 995 haneden oluşan Yatağan Kasabası'nda (2003), toplam hane sayısının % 30'unda (yaklaşık 300), bıçakçılık ve el aletleri imalatı yapılmaktadır. İmalatların yapıldığı yerler, yani atölyeler evin bir eklentisi durumundadır. İmalat için düzenlenen bu eklentiler ya meskenin alt katında bulunur ya da tek katlı meskenlerde eve bitişik olarak inşa edilmiştir (Foto 2). İmalathane olarak kullanılan bu eklentiler, genellikle 15-20 m²'lik tek bir bölümden meydana geldikleri gibi, malzemelerin ya da ürünlerin depolandığı ikinci bir bölüme sahip olanları da vardır.

Foto 2: Meskene eklenti olarak yapılmış bir imalathane

Bu bağlamda işyerlerinin dağılımı, yerleşmedeki konutların genel dağılımıyla paralellik gösterir. Atölyelerin bir kısmının ana çıkış kapısı bir caddeye yada sokağa açılırken, ikinci bir kapı doğrudan meskene yada avlu olarak kullanılan kısma açılır. Bunun yanında, bütünüyle kır meskeni özelliği gösteren konutlardaki atölyelerin ise doğrudan cadde ve sokağa

açılan kapıları bile yoktur. Bu tür atölyelerde avlu aynı zamanda gerek hammadde gerekse mamul madde deposu olarak kullanılır ki, bu açıdan Yatağan'da konutları ve iş yerlerini ayırt eden bir konut planı söz konusu değildir. Bu özellik, Yatağan'daki sanayi faaliyetinin ev tipi imalat olarak incelenmesindeki önemli sebeplerden biridir.

Bu atölyelerin birçoğu örs, körüklü ocak yada sanayi tüpü, dinamolu çark, matkap ve metal kesmek için kullanılan makasla donatılmış olup, çok modern teknik araç ve gerece sahip değildir. Üretim, teknik araç ve gerece değil, temelde el ustalığına yani nitelikli iş gücüne dayanır (Foto 3). Üretimde branşlaşma pek söz konusu olmayıp, talebe göre malın cinsi belirlenmektedir. Yani aynı atölyede, bıçak imalatının yanında koyun çanı, kırpma makası, çekiç, orak ya da bağ makası da üretilebilmektedir.

Yatağan'da imalat yapılan atölyelerde iş gücü aile bireylerinden meydana gelmekte; Usta konumundaki baba, ona yardımcı olan eşi ve çocuklarıyla birlikte çalışmaktadır (Foto 3-4). Bu sebeple kesin bir işçi sayısı vermek mümkün görünmemekle beraber, 2003 yılı Yatağan Belediyesi'nin verilerine göre yaklaşık olarak 1000 kişi doğrudan bu işle uğraşmakta olup, bu değer 4369 olan Yatağan nüfusunun (2000) % 22'si demektir. Bu değere, aile içersinde doğrudan usta yada vasıflı işçi konumunda olmayan fakat üretimde emeği geçen birçok aile bireyi de katıldığında rahatlıkla iki katına çıkacaktır. Yatağan Belediyesi verilerine göre, bir atölyedeki işçi sayısı genellikle 2 ile 4 arasında değişirken, atölyelerde çalışan ortalama işçi sayısı da 3,3 kişidir. Sayının 6 ya da 7 ye çıktığı atölyeler de mevcuttur. Bu konuda veri eksikliğinden dolayı işçi sayısına göre atölyeleri sınıflandırmak mümkün olmamıştır. Ustalığın babadan oğula devrettiği ve işçilerin aile bireylerinden oluştuğu bu işletmelerde doğal olarak sigortalı işçi çalıştırma söz konusu değildir. Yatağan'da bahsedilen ev tipi sanayi özelliklerinin dışında, atölye tipi sanayi kriterlerine uygun sadece 10 işletme mevcuttur. Bunlardan 2'si, sadece plastik bıçak sapı üretmekte, diğerleri ise ağırlıklı olarak bıçak üretimi üzerinde yoğunlaşmış olup, 10 ile 20 arasında işçi sayısına sahiptirler (Foto 5)

Foto 3: Yatağan'da geleneksel şekliyle devam eden ev tipi imalat sanayi

Foto 4: Bodrum katında aile bireylerinin çalıştığı bir atölye

Bu işletmelerde genellikle yıl içersinde en az 4, en fazla 10 ay üretim yapılmaktadır. Her atölyede farklı olmakla beraber, çoğunlukla kış aylarında üretim yapılır. Yıl içersindeki bu genel dağılımdan bağımsız olarak her yıl kurban bayramı öncesindeki üç aylık sürede, özellikle bıçak, yaz mevsimi öncesinde ise orak, tırpan gibi tarım el aletleri üretimi yoğunluk kazanmaktadır. Üretimin yapılmadığı dönemlerde ya ürünlerin satışı, ya da tarım faaliyetleriyle uğraşılmaktadır.

Yatağan'da üretimde kullanılan demir yada çelik gibi yarı mamul maddelerin bir kısmı Ereğli ve Karabük demir-çelik fabrikalarından karaçelik ve paslanmaz çelik olarak karşılanmaktadır.Yine bu konuda Denizli'de yer alan haddehanelerin de önemli bir yeri vardır. Burada ilgi çeken önemli bir husus da şudur; Sahada yapılan mülakat ve anketlerden, hammadde ihtiyacının önemli bir kısmının da Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinden karşılandığının ortaya çıkmasıdır. İşletmelerin yaklaşık yarısıı (130-135 işletme) hammadde ihtiyaçlarının belirli bir bölümünü bu şekilde dış ülkelerden karşılamaktadırlar. Özellikle Fransa'dan şerit halinde kaliteli çeliğin getirildiği belirtilmiş olup, bu tür çelikler daha çok özel imalatta kullanılmaktadır (Şekil 2).

Günümüzde metale şekil vermek amacıyla işletmelerin % 70'inin kullandığı enerji kaynağı sanayi tüpüdür (LPG). Geriye kalan % 30'luk bölüm ise, bu sanayi faaliyetinin ilk dönemlerinden beri kullanılan, hammaddesini büyük oranda karaçamın oluşturduğu odun kömürü kullanmaktadır. Günümüzde yaklaşık yıllık 10 ton odun kömürünün kullanıldığı Yatağan'da tüp kullanımı son 4-5 yıl içersinde önem kazanmıştır. Sonradan kullanıma girmiş ve odun kömürüne göre daha maliyetli olmasına karşın, kullanımının kolaylığı ve üretimde sağladığı hızdan dolayı kısa sürede birinci enerji kaynağı olarak ön plana çıkmıştır. Günümüzde Yatağan'da kullanılan odun kömürü, Yatağan'da üretilmemekte olup, Yatağan'a yaklaşık 50 km uzaklıktaki Acıpayam'ın Kelekçi Köyü ile yine yaklaşık 100 km uzaklıktaki Denizli'nin Beyağaç ilçesinden temin edilmektedir. Tarihte enerji gereksinimi daha çok Yatağan'ın kuzeyinde Honaz Dağı'nın uzantıları üzerinde kurulmuş bir dağ köyü olan Karaçay

Köyü'nden karşılanmakta iken bu köyde geçim kaynağı olarak hayvancılığın ön plana çıkması ve buna bağlı olarak ta üretimin azalmasıyla yön değiştirmiştir. Geçmişte Yatağan'da odun kömürü üretiminin yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına karşın, yakın çevrede yapılan gözlemlerde, (özellikle Yatağan'ın kuzey kesimlerinde Kefe Yaylasına doğru) tahribata uğramış karaçam ormanlık alanlarının olması, geçmişte Yatağan'da da odun kömürü üretimin yapıldığı izlenimini vermektedir.

Foto 5: Geleneksel imalata göre daha modern aletlerle yapılan imalat.

Yatağan'da işgücünün genellikle aile bireylerinden meydana geliyor olması, üretim maliyetini düşürmüş olup, gerek bunun sonucu gerekse el işçiliğinin sağladığı kaliteyle Yatağan ürünleri (özellikle bıçak çeşitleri), başta yakın çevredeki yerel pazarlar olmak üzere, Türkiye'de birçok pazara girme şansı bulmuş ve istenilen düzeyde olmasa da fabrikasyon imalatla rekabet edebilmektedir. Bunda Yatağan'da üretimi yapılan ürünlerin, Türkiye'de fabrikasyon üretimini yapan büyük sanayi işletme sayısının çok fazla olmayışı da Yatağan'daki işletmeleri doğrudan doğruya rekabete maruz bırakmamıştır. Fakat, son birkaç yıldır Çin'den ithal, ucuz ürünlerin gelişiyle rekabet ortamının Yatağan ürünleri aleyhine değişmiş olduğu da ayrıca

belirtilmesi gerekir. Yatağan ürünleri bir aracı vasıtasıyla tüketiciye ulaştırıldığı gibi, çoğunlukla doğrudan üretici vasıtasıyla yakın çevrede pazarlanır. Üretimin yıl boyunca yapılmayışı da bu pazarlama şeklini destekler. Üretimde olduğu gibi pazarlamada da yoğun periyodik dönemler kurban bayramı öncesi ve yakın pazar konumundaki yerlerin hasat mevsimi başlangıcı olan yaz mevsimidir. Bu pazarlama şeklinin dışında Yatağan Belediyesi'nin öncülüğünde, 1995 yılında üreticilerin bir araya gelmesiyle kurulmuş, YABELTAŞ (Yatağan Bıçakçılık ve El Aletleri Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş.) pazarlama konusunda faaliyet gösteren en önemli kuruluştur.

Bir amacı da Yatağan ürünlerini tanıtmak olan bu kuruluş, aynı zamanda toplu halde yapılan talepleri karşılamayı amaçlamış fakat üretimin farklı atölyelerde yapılmasının getirdiği standardizasyon eksikliği buna engel teşkil etmiştir. Yabeltaş'dan alınan verilere göre, bıçak, el aletleri, çakı, makas ve özel imalat grubu olmak üzere, 5 ana grupta, toplam 174 çeşit ürün bu şirkete ortak olan işletmelere imal ettirilip pazarlanmaktadır.[3] 2003 yılı verilerine göre, bu gruplarda 3 milyon adet ürünün üretildiği belirlenmiş olup bunun 800 binini çakı bıçağı, 450 binini bıçak, 400 binini koyun kırpma makası, 100 bin adedini de bağ makası olmak üzere toplam üretimin % 58,3'ünü bu 4 ürün oluşturmaktadır (Tablo 1). Geriye kalan 1.250.000 adedi bulan üretim de, 170 çeşit ürüne değişik değerlerde dağılmıştır (Şekil 3).

[3] **Bıçak grubu:** Mutfak, Kasap, Pancar, Döner bıçağı ve çeşitleri. **Makas grubu:** Kumaş, Bağ, Teneke, Koyun kırpma makasları gibi.**El Aletleri grubu:** Kazma, Kürek, Testere, Çapa, Çan, Orak, Tırpan, Çekiç, Örs gibi. **Çakı grubu:** Ağaç aşı çakı çeşitleri ve hediyelik çakı gibi. **Özel imalat grubu:** Av bıçağı, Zülfikar, Yatağan, Pala, Kama, Kılıç gibi.

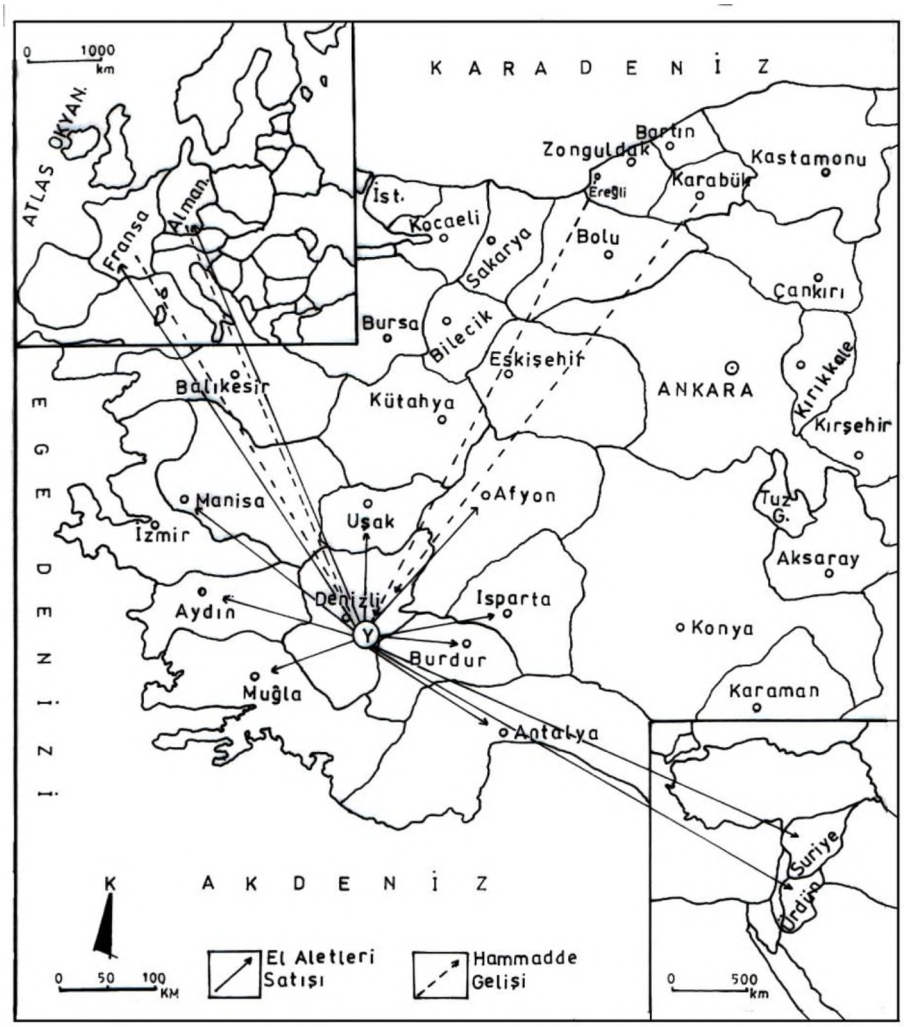

Şekil 2: Hammaddenin sağlandığı ve el aletleri satışının yapıldığı yerler.

Yatağan ürünleri yurt içinde birçok yere pazarlanmaktadır. Pazarlama tek elden yapılmadığı ve kesin istatistiki veri mevcut olmadığı için, burada ancak Denizli, Afyon, Muğla, Antalya, Burdur, Isparta, Aydın, Uşak, Manisa gibi ilk sırada yer alan yakın pazarlar ön plana çıkmıştır (Şekil

2). Hatta daha önce de ifade edildiği gibi bu yakın şehirler, imalatçının ürününü doğrudan ve kolay bir şekilde pazara ulaştırdığı yerlerdir. Ürünlerin pazarlanması konusunda gerek işletme sahipleriyle gerekse Yabeltaş yetkilileri ve yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerden Suriye, Ürdün, Almanya ve Fransa gibi dış ülkelerden de özel imalat gurubundaki ürünlere talebin olduğu, fakat bunun önemli bir pazar durumuna daha gelmediği anlaşılmaktadır. Dış pazarlara açılmadaki en büyük engel ürünlerde standardın olmayışı yani sipariş edilen ürünün standartlarında istenilen sayıda malın üretilemeyişidir. Bir işletme bunu karşılayamadığı gibi, diğer işletmelerle de standart yakalanamamaktadır. Son yıllarda pazarlama konusundaki olumlu gelişme, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Başkanlığı) ve TBD (Türkiye Bilişim Derneği)'nin ortaklaşa hazırladıkları proje kapsamında internet (i-belde) uygulamalarının Yatağan'da başlatılmış olmasıdır. Bu konuda pilot bölge olarak seçilen Yatağan'da internet kıraathanesi oluşturulmuş ve üreticilere internetten bilgi alma ve ürünlerini pazarlamaya yönelik tanıtımların nasıl yapılacağı hususunda kurslar da verilmektedir. Proje başarıya ulaştığı takdirde üretilen ürünler doğrudan dünya pazarlarına tanıtılabilecektir.

Tablo 1: Yatağan'da El Aletleri İmalatının Ürünlere Göre Dağılımı (2003).

Ürün Adı	**Adet (1000)**	**%'si**
Çakı grubu	800	26,6
Bıçak grubu	450	15,0
Koyun Kırpma Makası	400	13,3
Bağ Makası	100	3,30
Diğer Ürünler	1.250	41,7
Toplam	3.000	100,0

Kaynak: Yatağan Belediyesi kayıtlarından derlenmiştir.

Bu sanayi faaliyeti, bugüne kadar ailelerin kendi öz sermayeleriyle devinimini sürdürmüştür. Günümüzde de durum çok fazla değişmemekle

beraber, sermaye sorununa çözüm bulmak amacıyla yapılan girişimler sonucunda, Avrupa Birliği Türkiye Temsilciliği 2. Sekreteri Oscar Benedit 2002 yılında Yatağan'da incelemelerde bulunmuş ve bunun sonucunda Yatağan, Yeşilyuva, Buldan ve Tavas'a 1'er milyon € kaynak sağlanması kararlaştırılmıştır. Buna Denizli Valiliği de katkıda bulunmayı öngörmüştür. Bu kaynak Denizli Ticaret Odası kanalıyla doğrudan üretimde sermaye olarak değil, ihtiyaca yönelik makine temininde kullanılacaktır. Fakat yapılan anket ve gözlemler, bugüne kadar bu konuda herhangi bir uygulamanın olmadığını bize göstermiştir.

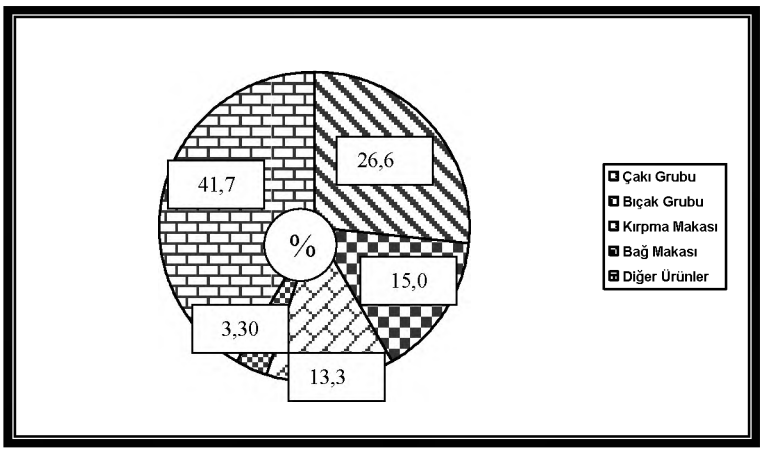

Şekil 3: Yatağan'da el aletleri imalatının ürünlere göre dağılımı

Bugünkü mevcut durumu ile Yatağan'daki sanayi faaliyetini, sanayi coğrafyası kriterleriyle, bütün özellikleri ele alındığında, bugüne kadar yapılmış sınıflandırmalardan herhangi biriyle tam olarak karakterize etmek zor görünmektedir. Özellikle imalatın yapıldığı yer (imalathane), sermaye ve imalatta çalışan sigortasız işçi ve bunların sayısı dayanak alındığında, bu faaliyet ev tipi imalat sanayi özelliği gösterir. Buna karşın ham madde temini, mamul maddelerin ticari maksatla üretilmesi ve Yatağan dışına pazarlanıyor olması, hatta bu amaçla üreticilerin oluşturduğu bir şirketin kurulmuş olması bu sınıflamanın dışına çıkarmakta, bu yönüyle de atölye tipi sanayiyi karakterize etmektedir. Sınıflandırmanın yapılmasında

TÜMERTEKİN'e göre; Zamanla bir yandan ihtiyaçların çeşitlenmesi ve çoğalması, diğer taraftan dış alemle ilişkinin artması, satış imkanlarının da teessüsü, bu imalatın aile ihtiyacına cevap vermek karakterini değiştirerek bir *ek kazanç* haline gelmesine sebep olmuştur. Böylece bu imalat, yer yer birçok kır yerleşmesinde ziraat faaliyetlerinin durakladığı veya hafiflediği devrelerde, zirai nüfusa ek bir iş alanı olduğu gibi, bazı kasaba ve şehirlerde aile reisinin ziraat dışı çeşitli işlerle meşgul olduğu ailelerde diğer fertlerin, özellikle kadınların bir işte çalışması açısından önem taşır. Yalnız bu durumlarda imalat sisteminin ne tam "ev imalatı" veya "ilkel imalat", ne de tam anlamı ile "atölye imalatı" olmadığına dikkati çekmek gerekir. Yukarıda da belirtildiği gibi, ev imalatının gelişmiş şekli olarak kabul edilebilecek, satışların mevcut olduğu, dolayısıyla *geçim* karakteri bozularak *ticari* karaktere yönelmiş olan tip, *ilkel imalattan* ayrılır. Buna karşılık ticari önem kazanmasına rağmen, imalat faaliyetlerinin özellikle hala ikametgah dışına çıkmamış olması sebebiyle *Atölye tipi*'nden ayrılır. Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre şöyle bir sıralamanın imalat tipinin özellikleri ve ilişkilerinin belirtilmesinde fayda sağlayacağı düşüncesindeyiz:

Foto 6: Yatağan Bıçakçılık ve El Aletleri Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş.

a. Ham maddenin hemen civardan temin edildiği ve satışın söz konusu olamadığı *ilkel imalat*. Bu tipin başlıca karakteri arasında, imalat faaliyetlerinin *ticari* olmayıp, *geçim* olduğunu belirtmek gerekir.

b. Yavaş yavaş satışların başladığı, aynı zamanda ham maddenin de yakın çevrenin kontrolünden çıktığı *ilkel imalatın gelişmiş tipi*.

c. Ham maddeyi başka bölgelerden temin edebilen ve mamul maddeyi de başka bölgelere veya imalat faaliyetinin yer almış olduğu bölgeye satabilen, imalatın evlerden çıkıp *atölye* adı verilen yerlerde toplanmaları ile ortaya çıkan *atölye tipi imalat* (Tümertekin, 1969, s 51).

Sonuç olarak, Yatağan'daki bu faaliyet, imalat yeri, işçi sayısı ve özellikleri, sermaye ve imalatta kullanılan teknik araç-gereç yönüyle bakıldığında ev tipi imalata daha uygun olduğu görülmekle beraber, ham madde temini ve pazar özellikleri de eklendiğinde, *ev tipi imalatın gelişmiş şekli* olarak kendini göstermektedir.

Küçük sanayinin kapsamı ve tarifinden bahsederken küçük sanayiyi a. Küçük çapta endüstri, b. Ev sanayi, c. Küçük sanatlar (el sanatları) olarak gruplandıran KUTRKAN'ın sınıflandırma kriterlerine göre de, Yatağan'daki faaliyet *Ev sanayi* grubuna dahil edilebilir (Kurtkan,1962, s 7).

Aynı yazarın küçük sanayi işletmelerini, büyük sanayi işletmeleriyle olan rekabet durumlarına göre yaptığı sınıflandırmaya göre de, Yatağan'daki faaliyet, *Küçük çapta üretimin belirli avantajlara sahip bulunduğu sahalarda faaliyette bulunan ve bu sebeple büyük sanayinin rekabetine maruz olmayan işletmeler* kapsamına kısmen girmektedir[4] (Kurtkan,1962, s 12).

Yatağan'daki ev tipi imalatın, KOBİ kapsamında değerlendirilmesi pek mümkün değildir. Sadece 10 kadar atölye bu kapsamda değerlendirilebilir. Ancak bunların da KOBİ olup almadığını karar vermek

[4] KURTKAN'ın sınıflandırmasına göre; 1-Küçük çapta üretimin belirli avantajlara sahip bulunduğu sahalarda faaliyette bulunan ve bu sebeple büyük sanayinin rekabetine maruz olmayan işletmeler. 2-Genellikle büyük sanayinin hakim olduğu bir üretim branşında, üretim sürecinin belirli safhalarında faal olan yahut büyük işletmelerin müşterisi veya satıcısı durumunda bulunanlar. 3-Büyük sanayinin rekabetine doğrudan doğruya maruz bulunanlar.

oldukça zordur. Çünkü, dünyada ve ülkemizde farklı kuruluşların ve hatta bilim adamlarının üzerinde anlaştığı ortak bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Bu konuda her ülkenin ekonomik özellikleri itibariyle belirlenmiş değişik ölçütler kullanılmaktadır. Örneğin, ABD'de istihdam edilen işçi sayısı ve satış tutarları nicel ölçüt olarak benimsenirken, nitel ölçüt olarak da işletme yönetimi ve sahipliğinin bağımsızlığı esas alınmaktadır. Genel olarak 1-100 arası işçi istihdam eden işletmeler küçük, 100-500 arası işçi çalıştıran işletmeler ise orta büyüklükteki işletmeler olarak kabul edilmektedir.

AB Komisyonu kararına göre en fazla 500'den az çalışanı olup yıllık cirosu 75 milyon ECU'ya ulaşan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmıştır. Dünya Bankası ise 50'ye kadar işçi çalıştıran işyerlerini küçük işletme, 51-200 arası işçi çalıştıran işyerlerini ise orta ölçekli işletme olarak kabul etmektedir.

Ülkemizde de farklı kuruluşlarca farklı KOBİ tanımlamaları yapılmaktadır. KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) 1-9 işçi çalıştıran işyerlerini küçük, 10-49 işçi çalıştıran işyerlerini orta, 50'den çok işçi çalıştıran işyerlerini ise büyük işletme olarak vasıflandırmıştır. KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) Kuruluş Kanununa göre 1-50 arası işçi çalıştıran işletmeler küçük, 51-150 arasında olan işletmeler da orta ölçekli işletme sayılmaktadır.[5] (Akdiş, Bayrak,)

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Yatağan, Türkiye'deki kırsal yerleşmelerin genel durumlarıyla, yani tarım dışındaki ekonomik faaliyetler ve kırdan kente göç açısından karşılaştırıldığında, az da olsa kendi kendine yetebilen nadir

[5] DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) 1-9 arası işçi çalıştıran işletmeleri küçük, 10-24 arasında olanları orta, 25'den fazla olanları ise büyük işletme olarak kabul etmektedir. İTO(İstanbul Ticaret Odası) 25 kişiye kadar işçi çalıştıran işletmeleri küçük işletme kabul ederken, TOSYÖV (Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı) 10 işçiye kadar olan işletmeleri küçük, 11-100 arası işçi çalıştıran işletmeleri küçük ve orta ölçekli, 100'den fazla işçi çalıştıran işletmeleri ise büyük işletme olarak tanımlamaktadır (Akdiş, Bayrak, http://makdis.pamukkale.edu.tr/Mak2.htm).

yerleşmelerdendir. Acıpayam Ovası gibi tarım potansiyeli olan bir yerde bulunmasına karşın, Yatağan'da tarım faaliyetleri, gerek halkın geçimi ve gerekse tarımsal üretim açısından yakın çevresindeki yerleşmelerde yapılan tarım faaliyetlerine göre daha geri planda kalmıştır. Bu durum, Yatağan'ın sosyal ve ekonomik yapısına etki yapmış ve çevresinde bulunan Karahöyük, Yassıhöyük, Ovayurt ve Apa gibi yerleşmelere göre farklılık göstermesine sebep olmuştur.

Günümüzde buradaki ev tipi imalat sanayi faaliyetinde çeşitli sorunlardan dolayı durgunluğun yaşandığı gözlemlenmiştir. 1985-86 yıllarına kadar durumun iyi olduğu, fakat bu tarihlerden sonra durgunluğun kendini göstermeye başladığı yapılan anket ve yerinde gözlemlerden anlaşılmaktadır. Bu durum aynı zamanda Yatağan nüfusunun 50 yıllık seyrine de yansımıştır.

Başı çeken en önemli sorunu, sanayi faaliyetlerinin başta gelen kuruluş şartlarından olan *sermaye* ve buna bağlı olarak ortaya çıkan eksikliklerdir. Aile işletmelerinin sınırlı bütçelerinden meydana gelen mevcut sermaye, seri ve standart üretime geçilememesinde en önemli engelleyici faktördür. Bu bağlamda, modern kalıp makinelerinin kullanılamaması ve ürünlerin farklı ellerde farklı tip ve özelliklerde üretilmesi, istenilen standartlarda seri üretimin yapılamamasına sebep olmakta, bu da, büyük çaplı taleplerin karşılanmasında önemli zorluklara yol açmaktadır. Sorunun çözümüne yönelik KOSGEB'in katkılarıyla ortak kullanım atölyesi işbirliği modeli (ORTKA) oluşturulmuştur. ORTKA İşbirliği Modeli kapsamında oluşturulan servis merkezi, işletmelerin ortak ihtiyaçlarına cevap veren yeni teknoloji ürünü makine ve teçhizatı bünyesinde bulundurma, ayrıca bilgi temini ve teknik danışmanlık hizmetlerini de sunma esasına göre planlanmıştır. Fakat tek bir atölyenin ihtiyaca cevap vermesinin zor olması gibi, daha birçok sebepten dolayı, son yıllarda faaliyetine son verilmiştir. Standart üretimin önündeki bir başka engel de bir sanayi sitesinin olmayışıdır. Bu durum aynı zamanda organizasyon eksikliğine de yol açmaktadır. Diğer taraftan işletme sahipleri, sanayi sitesi kurulması halinde aileleriyle çalışamayacaklarını ve bunun

sonucunda işçi çalıştırmak zorunda kalacaklarını ileri sürerek karşı çıkmaktadırlar.

Yatağan'da tespit edilen başka bir sorun da, işlenen çeliğin önemli bir kısmının (% 60-70) dış ülkelerden dolara endeksli olarak satın alınmasıdır. Özellikle ülkede yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde doların ani artışı karşısında ürettiği mallara aynı oranda değer koyamayan üretici sınırlı aile bütçesine sahip olmasından dolayı zor durumda kalmaktadır. Nisan 1994 ve Şubat 2001 ekonomik bunalımları Yatağan'daki işletmeleri büyük oranda olumsuz etkilemiştir. Bu sebeple istenilen kalitedeki çeliğin yurt içinden temini yoluna gidilmesi daha yerinde olacaktır. Bu konuda maliyeti yükselten ve bu sebeple rekabeti zorlaştıran bir başka etken de, metali şekillendirmede kullanılan enerji kaynağı olarak son 4-5 yıldır odun kömürü yerine, kullanımında sağladığı kolaylıktan dolayı tüp kullanılıyor olmasıdır. Bu sebeple kullanılan tüpün daha uygun koşullarda sağlanması gerekmektedir.

Maliyetin yüksek olmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan bir başka sorun da; daha ucuz Çin malları karşısında Yatağan ürünlerinin rekabet edememesidir. Türkiye'deki birçok sanayi sektörünü olumsuz etkileyen bu rekabet Yatağan'daki ev tipi imalat sanayini de olumsuz etkilemektedir. Aynı özelliklerdeki bir el aleti yada bıçağın Yatağan'daki imalat fiyatının, Çin malının Türkiye'deki satış fiyatından fazla olmasından dolayı Yatağan'daki birçok işletme bazı malların üretimini azaltmış ve hatta Çin mallarını satmaya başlamış olanlar bile mevcuttur. İstenilen nitelikte yerli çelik ve daha ucuz enerji sağlanmadığı sürece, bu rekabet şartlarında Yatağan'daki ev tipi imalat sanayinin gelişmesi ve hatta devamlılığı zorlaşacaktır.

Yine mevcut sermaye ve iş şartlarına bağlı olarak sanayi faaliyetinin geleceğini tehdit eden bir başka sorun, büyüyen ailelere karşılık işletmelerin yetersiz kalması ve bunun sonucunda meydana gelen göçtür. 1950 Genel Nüfus Sayımında 2448 nüfusa sahip olan Yatağan, 1970'de (20 yıl) ise 4011 nüfusla neredeyse bir kat artmıştır. 1970 ile 1990 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde ise durum birden değişmiş 430 kişilik artışla 4441 kişiye

ulaşmıştır. 1997'deki sayıma göre 4431 iken 2000 yılı Genel Nüfus Sayımına göre ise nüfusu 4369'a gerilemiştir (D.İ.E. 1950,70,90,97,2000). Toparlamak gerekirse, 1997'den bu tarafa nüfusta gerileme başlamıştır. Nüfusun seyrindeki bu değişim aile işletmelerinin yetersizliğinden dolayı dışarıya göçlerin başladığını göstermektedir. Meselenin daha çok dikkat çeken tarafı, göç edenlerin vasıflı işçiler olmasıdır. Evlenme dönemine kadar babasıyla çalışan birey, evlendikten sonra yeni bir atölye açamamakta ve başta Denizli olmak üzere kentlere göç etmektedir. Göç, 1985-86'dan sonra kendini daha çok hissettirmeye başlamış olup, bu süreden beri atölye sayısında artış olmamış, aksine birçok işletme kapanmıştır.

Sonuç olarak sermaye eksikliğine dayalı problemleri ortadan kaldırmak amacıyla Halk Bankası, Esnaf ve Sanatkarlar Kooperatifi, Denizli Ticaret Odası ve Belediye gibi kurumlar, teknik ve finansman desteği sağlayabilir. Bu destekler, işletmelere ya kredi yoluyla ya da modern makinelerin uzun vadeli uygun ödeme şartları ile ihtiyaç sahiplerine verilmesi şeklinde olabilir.

Yatağan'daki ev tipi imalathanelerde ve bu arada az sayıdaki atölyelerde zaman zaman iş kazaları da meydana gelmekte ve yılda yaklaşık 30-40 kişi iş kazalarından kaynaklanan yaralanmalardan dolayı sağlık ocağına baş vurmaktadır. Hafif derecedeki yaralanmalar kasabadaki Sağlık Ocağı'nda tedavi edilirken ağır şekilde yaralananlar Serinhisar ve Denizli'deki sağlık merkezlerinde tedavi edilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak, çalışanlardan sadece iş yeri sahiplerinin sosyal güvencesi (Bağkur) bulunmaktadır. Bu durum, hem sosyal güvenliğin sağlanması, hem de üretim maliyetinin düşürülebilmesi için Yatağan gibi ev tipi imalat ve atölye tipi imalat sanayi sektörlerinde sigorta primlerinin daha uygun düzeyde tutulmasının gerekliliğini işaret etmektedir.

Karşımıza çıkan önemli bir sorun da, 174 çeşit ürünün üretildiği bu sanayi faaliyetinde branşlaşmanın olmamasıdır. Neredeyse her atölye, taleple bağlantılı olarak her çeşit ürünü üretmektedir. Daha kaliteli ve standart üretim için atölyelerin, belirli ürünlerin üretimine yoğunlaşması (bıçakçılar, makasçılar ve tarım aletleri gibi) faaliyetin geleceğini olumlu yönde

etkileyecektir. Bu sorun işletmeler arasında koordinasyonu sağlayabilecek bir üst örgütün gerekliliğine işarettir. Belediye tarafından, bu yönde bazı planlar yapılmaktadır. Fakat daha uygulamaya dönük herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.

Günümüzde çağın koşullarına ayak uydurmak ve bu sanayi faaliyetinin devamlılığına yönelik olarak kasabadaki endüstri meslek lisesinde faaliyete yönelik bir bölüm açılmış olmakla beraber, yapılan gözlemlerde bu uygulamanın, Pamukkale Üniversitesi'yle işbirliğine gidilerek meslek yüksek okuluyla desteklenmesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Reklam ve tanıtımın yetersizliği de, pazarlama konusunda sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzün rekabetçi piyasa şartlarının gereği olarak ürünün reklam aracılığıyla tanıtımının pazarlama açısından son derece gerekli olduğu aşikardır. Yatağan'da bu eksikliğe yönelik, 2003 yılında 10.'su yapılan Kefe Yaylası Bıçakçılık Festivali her yıl Ağustos Ayında yapılmaktadır. Fakat bu organizasyon tanıtım eksikliğini tam anlamıyla çözmüş değildir. Çünkü festivale genellikle yerel düzeyde katılım söz konusudur. Bu sebeple gerekli tanıtım için ulusal ve uluslar arası düzeydeki organizasyonlara ihtiyaç vardır. Yakınlığı sebebiyle İzmir Enternasyonal Fuar'ı en uygun olanlarındandır. Burada, Yatağan ürünlerini temsilen açılacak bir el aletleri stantdı iyi bir tanıtımın ve pazarlamanın yolunu açacaktır.

Yöre ekonomisine katkı sağlayan ev tipi sanayi faaliyetinin bugünkü duraklama döneminden çıkıp, varlığını devam ettirebilmesi için günümüz şartlarına uygun üretimin yapılması, başka bir ifade ile modernleşmesi gerekmektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz öneriler uygulanırsa Yatağan, bu konuda hem ülkemizde benzer faaliyetlerin yapıldığı birçok yere örnek olacak ve hem de yöre ekonomisine önemli katkılar yapacaktır.

KAYNAKÇA

AKDİŞ, M., BAYRAK, S., Türkiye'de Kobi'lerin Genel Görünümü Ve Finansal Krizlere Dayanıklılığı: 5 İli Kapsayan Bir Araştırma. Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fak. Denizli. http://makdis. pamukkale. edu.tr/ Mak2. htm

BAYKARA, T., 1969, Denizli Tarihi. Fakülteler Matbaası, İstanbul

BAYKARA, T., 1984, Yatağan Her Şeyi ile Tarihi Yaşatma Denemesi. Studia Culturae Islamiace No.21, Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies. Tokyo, JAPAN.

BAYKARA, T., 2000, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 160, Ankara.

BIÇAKÇI, Y.,Z., 1963, Bıçakçılık Sanatı Üzerine Notlar. Türk Etnografya Dergisi, Sayı: VI 1963'den ayrı basım, http://bicakci.5u.com/bicak.htm

D.İ.E., 2000 Genel Nüfus Sayımı. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

D.İ.E., 1950 Genel Nüfus Sayımı. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

D.İ.E., 1970 Genel Nüfus Sayımı. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

D.İ.E., 1990 Genel Nüfus Sayımı. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

D.İ.E., 1997 Genel Nüfus Sayımı. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

DARKOT, B., TUNCEL, M., 1995, Ege Bölgesi Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi yay. No. 2365, Coğrafya Enstitüsü yay. No.99. İstanbul.

DENİZLİ VALİLİĞİ, 1998, Türkiye'nin Parlayan Yıldızı Denizli. Denizli Valiliği Yayını, ISBN 975-7565-95-4, Denizli.

DOĞANAY, H., 1987, Türkiye İktisadi Coğrafyası 2. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları No: 20 Erzurum.

DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Öz Eğitim Yayınları:6, İstanbul.

KOÇMAN, A., 1993, Türkiye İklimi. Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 72. İzmir.

KURTKAN, A., 1962, Türkiye'de Küçük Sanayinin İktisadi Ehemmiyeti. Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği, Seri A, Sayı:33 Fakülteler Matbaası, İstanbul.

MUTLUER, M., 1995, Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Sanayisi. Denizli Sanayi Odası Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

MUTLUER, M., 2003, Türkiye'de Yeni Gelişen Sanayi Odakları: Denizli-Gaziantep-Çorum. Ege Coğrafya Dergisi sayı:12, Ege Üniv. Edebiyat Fak.Yay., İzmir.

TÜMERTEKİN, E., 1969, Sanayi Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yay.No: 751, Coğrafya Enstitüsü Yay.No: 22, İstanbul.

TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., 1997, Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma. Çantay Kitabevi, İstanbul.

TÜRK DİL KURUMU, 1993, Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.

TÜRK DİL KURUMU, 1998, Türkçe Sözlük. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

TÜRKİYE İŞ BANKASI, 1999, 75 Yılda Çarklardan Chip'lere. Tarih Vakfı Yayınları, ISBN 975-7306-38-X, İstanbul.

YATAĞAN DERGİSİ, 1997, Denizli Yatağan ve Çevresi Tarih Kültür Folklor Dergisi. Sayı: 16-17 Mir Ajans Reklam ve Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Matsan Ofset. İstanbul.

YATAĞAN DERGİSİ, 2003, Denizli Yatağan ve Çevresi Tarih Kültür Folklor Dergisi. Sayı: 22 Mir Ajans Reklam ve Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Matsan Ofset. İstanbul.

İNTERNET

http://www.mta.gov.tr/mta_web/maden/denizli.asp
http://www.mta.gov.tr/jeofizik/denizli.html
www.mta. gov. tr/jeofizik/denizli. html
www. mta. gov.tr/mta_web/maden/denizli. asp
http://www.denizlito.tobb.org.tr/dergi_myuksel.asp
http://www.tobb.org.tr/organizasyon/kobi/yasa.php
http://www.tobb.org.tr/organizasyon/kobi/gelisim.php
http://www.abgs.gov.tr/up2003/up_files/pdf/IV-16.pdf
http://makdis.pamukkale.edu.tr/Mak2.htm
http://bicakci.5u.com/index.htm